Lärarhandledning · Samhällskunskap och historia · Åk 8 till gymnasiet · Cirka 60 minuter, eller två pass

Att peka ut lärare

Lektionens fråga

Var går gränsen mellan att granska lärare och att registrera dem?

En lektion om åsiktsregistrering och yttrandefrihet, med utgångspunkt i en händelse från valet 2026 och sex fall ur historien. Arbetssättet är pusselmetoden med expert- och hemgrupper.

1 Ta ställning
3 min

2 Möt källan
7 min

3 Begrepp
5 min

4 Expertgrupp
12 min

5 Hemgrupp
15 min

6 Knyt ihop
10 min

7 Ditt svar
8 min

Koppling till läroplanen

Centralt innehåll i korthet, inte ordagranna citat.

Lgr22, åk 7 till 9

Samhällskunskap, rättigheter och rättsskipning: yttrandefrihet, grundlagens skydd och rättsstatens principer.

Samhällskunskap, beslutsfattande och politiska idéer: demokrati och diktatur, och hur makt kan utövas och begränsas.

Historia: diktaturer under 1900-talet och kalla kriget, och hur historia används för att förstå i dag.

Gy25, nivå 1

Samhällskunskap: fri- och rättigheter, rättsprinciper och rättsstaten, demokratibärande institutioner och deras skydd.

Historia: 1900-talets diktaturer och demokratier, och att jämföra historiska förlopp med nutiden.

Syfte

1. Eleverna ska kunna förklara vad åsiktsregistrering är och varför det är förbjudet för myndigheter i Sverige.
2. De ska jämföra historiska fall med en aktuell händelse.
3. De ska resonera om vad som skyddar yttrandefriheten i en demokrati.

Förbered

- [ ] Skriv ut med knappen Skriv ut till klassen på lektionssidan. Ange antal elever och vilka bildkort ni använder, så blir antalet rätt.
- [ ] Utan knappen: elevhäftet ett per elev och parbladet ett per par, dubbelsidigt. Hemgruppsbladet ett per hemgrupp. Bildkorten ett per expertgrupp, se tabellen på s. 3 för vilka kort som passar klassen.
- [ ] Dela in par, expert- och hemgrupper i förväg. Det sparar mest tid.
- [ ] Öppna presentationen. Den har en bild per steg och lärarmanus i anteckningarna.

Lektionen granskar en handling

Lektionen granskar en handling och en princip, inte ett partis politik i övrigt. Samma fyra frågor, A till D, återkommer på bildkorten, i fallmatrisen och i presentationen. Påståendet i steg 1 återkommer i steg 7.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Bakgrund

Efter valet i september 2026 publicerade Sverigedemokraternas lokalavdelning i Perstorp ett inlägg på Facebook. Partiet skrev att desinformationen hade varit massiv och uppmanade följare att framträda med namn på lärare och andra samhällsföreträdare. De som gjorde det kallades hjältar.

Namnen skulle mejlas till partiet. Inlägget slutar: ”Fungerar även polisanmäla. Eller nedan mail”. Det är mer än offentligt utpekande. I praktiken samlar ett parti en förteckning över namngivna lärare utifrån vad de uppges ha sagt om partiet. Det är just den mekanismen som förbudet mot åsiktsregistrering ska förhindra, och den är lektionens kärna.

Sverigedemokraterna Perstorp på Facebook, september 2026. Skärmbild, återgiven i Skånes Folkblad 24 september 2026.

Partiets förklaring

Partiets lokala ordförande sa i lokala medier att inlägget blev felformulerat. Partiet ville hitta fall där lärare angripit personer för deras koppling till partiet.

Lärarfackets reaktion

Vice ordföranden för Sveriges Lärare i Perstorp varnade för en ”häxjakt” och för att lärare kan tystna av rädsla, vilket han kallade ett demokratiskt problem.

Juridisk nyans

Grundlagsförbudet i regeringsformen 2 kap. 3 § gäller allmänna register, alltså myndigheter. Ett parti som samlar namn via mejl omfattas inte av grundlagen, men handlingen fyller samma funktion. Uppgifter om politiska åsikter är dessutom känsliga personuppgifter enligt dataskyddsförordningen, artikel 9.

Om en lärare faktiskt brister

Lärare ska undervisa sakligt och allsidigt, och det finns vägar när de inte gör det: rektor, huvudman och Skolinspektionen. År 2023 gav Arbetsdomstolen en kommun rätt att varna en gymnasielärare som i undervisningen hade kopplat röstning på Sverigedemokraterna till bristande människosyn. Kritik mot lärare är alltså tillåten och har sina kanaler. Att samla in namn till ett parti är något annat.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Att leda samtalet

- [ ] Säg tidigt att klassen granskar en handling, inte väljare. Elever vars familjer röstar på Sverigedemokraterna ska inte känna sig utpekade.
- [ ] Redovisa partiets förklaring lika tydligt som kritiken. Pröva frågan: skulle bedömningen ändras om ett annat parti hade gjort samma sak?
- [ ] Likställ inte fallen. Skalan i steg 5 hjälper eleverna att se skillnaden mellan socialt tryck och statlig förföljelse.
- [ ] Kort 3 beskriver ett dödsfall. Förvarna gruppen som får kortet.
- [ ] Namnge inga lärare, elever eller politiker. Materialet anger roller, inte namn.

Gruppindelning

	Bildkort	Expertgrupper	Hemgrupper
Gymnasiet, 24 till 30 elever	Alla sex	6 grupper, en per kort, 4 till 5 elever	4 till 5 grupper, en expert per kort
Åk 8 och 9, 24 till 30 elever	1, 2, 5 och 6	8 grupper, två per kort, 3 till 4 elever	6 till 8 grupper, en expert per kort
Mindre klass, under 18 elever	1, 2, 5 och 6	4 grupper, 3 till 4 elever	3 till 4 grupper, en expert per kort

Så delar du in

Numrera eleverna inom varje expertgrupp. Alla ettor bildar hemgrupp 1, alla tvåor hemgrupp 2 och så vidare. Finns flera grupper per kort fortsätter nästa grupp numreringen där den förra slutade: 5, 6, 7 … Saknas ett kort i en hemgrupp tar du upp det fallet i steg 6.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 1

0:00
till 0:03

Steg 1 · Enskilt · Omslaget, presentationsbild 2

Ta ställning

Säg

”Läs påståendet. Skriv F i den ruta som stämmer för dig. Vi kommer tillbaka till det i slutet.”

Du gör

- Läs upp påståendet. Låt eleverna markera utan att diskutera.
- Be gärna om handuppräckning för varje siffra och notera fördelningen på tavlan.

Eleverna gör

- Skriver F på skalan på omslaget.

Varför
Påståendet återkommer i steg 7, så att eleverna ser om fallen har ändrat deras hållning.

0:03
till 0:10

Steg 2 · I par · Parbladet s. 1, presentationsbild 3 och 4

Möt källan

Säg

”Läs inlägget tillsammans. Börja med att prata om frågorna 1 till 4. Titta särskilt på vart namnen ska skickas.”

Du gör

- Dela ut parbladet, ett per par.
- Visa inlägget och läs upp de två förklaringarna.
- Lyft fråga 3 i helklass: namnen ska mejlas till partiet.

Eleverna gör

- Samtalar om frågorna 1 till 4 och skriver sedan svaret på sista frågan.

Kärnan
Namnen ska mejlas till partiet. Då blir utpekandet en insamling, just det som förbudet mot åsiktsregistrering ska förhindra.

Sista frågan, stödsvar
Hänga ut lärarna, pressa deras arbetsgivare eller spara namnen. Partiet bestämmer själv vem som hamnar på listan, och lärarna kan inte svara.

0:10
till 0:15

Steg 3 · Helklass · Parbladet s. 2, presentationsbild 5 och 6

Begrepp att tänka med

Säg

”Det här är orden vi behöver för att kunna jämföra fallen.”

Du gör

- Gå igenom begreppen och paragrafen.
- Betona att förbudet gäller myndigheter, inte partier.

Eleverna gör

- Följer med på parbladet.

Tänk på
Ett parti omfattas inte av grundlagen, men handlingen fyller samma funktion. Se Juridisk nyans på s. 2.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 2

0:15
till 0:27

Steg 4 · Expertgrupp · Bildkort, elevhäftet s. 2 till 4, presentationsbild 7

Expertgrupp

Säg

”Ni blir experter på ett fall. Om en stund är du den enda i din nya grupp som kan det.”

Du gör

- Dela ut ett bildkort per grupp.
- Kontrollera att raden i fallmatrisen fylls i.
- Säg till när tre minuter återstår: nu ska minutmanuset skrivas.

Eleverna gör

- Läser kortet högt, svarar på A till D, diskuterar kortets fråga och skriver minutmanus.

Förvarna
Kort 3 beskriver ett dödsfall. Säg det till gruppen innan den börjar läsa.

0:27
till 0:42

Steg 5 · Hemgrupp · Hemgruppsbladet, elevhäftet s. 3 och 4, presentationsbild 8 och 9

Hemgrupp

Säg

”Nu har ni en expert per fall. Berätta i tur och ordning, kort 1 först. När ni är klara ska alla rader för era kort vara ifyllda.”

Du gör

- Dela ut hemgruppsbladet, ett per hemgrupp.
- Ta tid: en minut per expert, därefter skalan.
- Påminn om kolumn D, vad som satte stopp. Fråga 4 har grå meningsstarter.

Eleverna gör

- Lyssnar och fyller i alla rader. Placerar fallen och P på skalan.

Skalan, förslag
Efter det allvarligaste på kortet: Straff i arbetet 1, 2, 4 och 5. Förföljelse och våld 3. Insamling av namn 6. Perstorp hamnar oftast vid Insamling av namn, nära fall 6, eller mellan Socialt tryck och Insamling. Låt eleverna motivera.

Fråga 4, stödsvar
I diktaturerna fanns ingen som kunde stoppa det. Det tog slut först när regimen föll eller ledaren dog. I demokratierna kunde domstolar, myndigheter och journalister sätta stopp, men det tog tid: i USA godkände domstolen först lagen 1952, och i Sverige fortsatte registreringen trots förbudet. Skydden finns, men de fungerar bara när någon använder dem.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 3

0:42
till 0:52

Steg 6 · Helklass · Elevhäftet s. 5, presentationsbild 10

Knyt ihop

Säg

”Vad har fallen gemensamt? Vad skiljer dem åt? Och vad kan stoppa det i dag?”

Du gör

- Rita skalan på tavlan och låt grupperna placera fallen. Diskutera var P hamnar.
- Ta upp fall som saknades i någon hemgrupp.
- Knyt an till fördelningen från steg 1.

Eleverna gör

- Deltar i samtalet och antecknar.

0:52
till 1:00

Steg 7 · Enskilt · Elevhäftet s. 6 och omslaget, presentationsbild 11

Ditt svar

Säg

”Besvara lektionens fråga med minst två fall som belägg. Gå sedan tillbaka till omslaget och skriv E på skalan.”

Du gör

- Ta gärna en ny handuppräckning och jämför med steg 1.
- Avsluta med lektionens slutsats, se marginalen. Samla sedan in häftena.

Eleverna gör

- Skriver sitt svar, tar ställning igen och formulerar en lärdom.

Likheter
I alla fallen samlar någon in uppgifter om, eller pekar ut, personer utifrån deras åsikter. Syftet är att påverka vad människor vågar säga.

Skydd
I diktaturerna, fall 1, 3 och 4, tog det slut först när regimen föll eller ledaren dog. I demokratierna, fall 2, 5 och 6, satte domstolar, grundlag, myndigheter och granskande journalister stopp, ofta först efter lång tid. Fall 6 visar att dataskyddsreglerna kan stoppa även ett parti.

Skillnader att lyfta
Vem har makten, en stat eller ett parti? Vilka medel används: lag, informatörer, uthängning eller våld? Därför finns förbudet i regeringsformen och dataskyddsförordningen, och därför spelar det roll att reagera tidigt.

Lektionens slutsats
Säg: Att granska en lärare är att pröva vad hen har gjort, öppet och genom rektor, huvudman eller Skolinspektionen, där läraren kan svara. Att registrera är att samla namn utifrån åsikter hos någon som själv bestämmer vad som är fel. Fallen visar att sådana listor skrämmer fler än dem som står på dem.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Fallmatrisen, ifylld

Stöd för läraren. Elevernas svar kan formuleras på andra sätt.

	A Utpekade	B Vem och hur	C Följder	D Stopp
1 Tyskland 1933	Judar, kommunister och politiska motståndare, bland dem lärare	Staten genom lag, anmälningar från omgivningen	Avsked, skolan blev propagandaredskap	Regimens fall 1945
2 USA 1949 till 1967	Lärare som misstänktes för kommunistsympatier	Delstaten och skolledningen, genom förhör	Avsked och självcensur	Högsta domstolen 1967, som 1952 hade godkänt lagen
3 Kina 1966	Lärare och skolledare	Elever och rödgardister, uppmuntrade av partiledningen	Förnedring, våld och dödsfall	Maos död 1976
4 DDR 1950 till 1989	Alla med ”fel” åsikter	Säkerhetstjänsten genom hemliga informatörer	Nekad utbildning och jobb, misstro	Regimens fall 1989
5 Sverige 1945 till 1998	Kommunister och vänsteraktivister	Säpo och IB, i hemlighet	Nekade jobb utan förklaring	Avslöjanden och granskning, till sist Europadomstolen 2006
6 Tyskland 2018 till 2019	Lärare som kritiserat partiet	Ett parti, genom en anmälningsportal	Protester, risk för självcensur	Dataskyddsmyndighet och domstol

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Anpassningar

Två pass om 30 till 40 minuter
Pass 1: steg 1 till 4. Pass 2: steg 5 till 7. Låt eleverna läsa sitt minutmanus för sig själva i början av pass 2.

Högstadiet
Använd kort 1, 2, 5 och 6. Kort 3 beskriver ett dödsfall och kort 4 är mer abstrakt.

Fördjupning på gymnasiet
Varför skyddar grundlagen bara mot myndigheters register? Bör skyddet vara större, och vad skulle det innebära för partier och medier?

Språkstöd
Minutmanuset i steg 4 och de grå radstarterna i steg 7 är gjorda för elever som behöver stöttning i att formulera sig.

Källor

Skånes Folkblad 24 september 2026. SD uppmanar att peka ut lärare som kritiserat partiet. skanesfolkblad.se

Morgontidningen 24 september 2026. SD vill att allmänheten pekar ut lärare. morgontidningen.se

Arbetsvärlden 2023. AD: Rätt att varna lärare som skrev kritiskt om SD. arbetsvarlden.se

Regeringsformen (1974:152) 2 kap. 3 §. riksdagen.se

Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums, 7 april 1933, paragraf 4. de.wikisource.org

Wikipedia (sv): Åsiktsregistrering. IB-affären. Wikipedia (en): Law for the Restoration of the Professional Civil Service. Irving Adler. Keyishian v. Board of Regents. Adler v. Board of Education. Nie Yuanzi. Bian Zhongyun. Unofficial collaborator. Stasi Records Agency. Europadomstolen: Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige, 6 juni 2006.

LTO. AfD-Meldeportale. lto.de. WBS Legal. Neutrale Schule bleibt verboten. wbs.legal. VG Schwerin, beslut 2 december 2019 och dom 26 november 2020.

Skolverket. Kontroversiella frågor. skolverket.se

Bilder och licenser

Segeltorpsskolan 1926, omslaget: public domain. Reichsgesetzblatt 1933, s. 175: Tyska riket, public domain. Joseph McCarthy 1954: Associated Press, public domain. Väggtidningar vid Pekinguniversitetet 1966: Renmin Huabao, public domain.

Stasiarkivet med akter 2016: Hubertus Knabe, CC BY-SA 4.0, bearbetad till gråskala. Riksdagshuset: Peter Haas, CC BY-SA 3.0, bearbetad till gråskala. Alla dessa bilder kommer från Wikimedia Commons, och de bearbetade delas under samma licens som originalen.

Skärmbild av Facebookinlägget: Sverigedemokraterna Perstorp, återgiven som citat för analys, logga suddad. Illustrationer av elever: Open Peeps av Pablo Stanley, CC0 1.0.

Materialet: Didaktikstudion, CC BY-NC-SA 4.0. Fri att använda, dela och anpassa i undervisning.